

Περίληψη

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται η υπό εξέλιξη διδακτορική μου έρευνα, η οποία εξετάζει το ελληνικό «γλωσσικό ζήτημα» σε συνάφεια με τον έντυπο ελληνόφωνο Τύπο κατά τον 20^ο αιώνα. Κατά τη διάρκεια αυτού του αιώνα διάφορες κοινοβουλευτικές διαδικασίες ασχολήθηκαν νομοθετικά με το ζήτημα επίσημης θέσπισης της δημοτικής ή της καθαρεύουσας ως επίσημης κρατικής/ εθνικής γλώσσας. Ειδικότερα, εξετάζω τις κοινοβουλευτικές διαδικασίες του 1911, της περιόδου 1929-1932 και του 1964 ως προς την αλληλεπίδραση του Τύπου με αυτές, μέσα στο ευρύτερο ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο του γλωσσικού ζητήματος. Στόχοι της έρευνάς μου, πέραν της καταγραφής των στάσεων του Τύπου για τις εν λόγω διαδικασίες, είναι η εξέταση του βαθμού γλωσσικής κωδικοποίησης των κοινοβουλευτικών γεγονότων από τον Τύπο και του βαθμού που αυτός επηρεάζει/επηρεάζεται από τις γλωσσικές στάσεις των κοινοβουλευτικών ομιλητών. Για την εξέταση του υλικού μου χρησιμοποιώ το θεωρητικό/ερευνητικό μοντέλο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και ειδικότερα τη λογοϊστορική προσέγγισή της. Στο παρόν άρθρο μελετώ αναλυτικότερα την περίπτωση των εφημερίδων «ΑΘΗΝΑΙ» και «ΣΚΡΙΠ» που κάλυψαν την κοινοβουλευτική συζήτηση του Φεβρουαρίου του 1911 για τη συνταγματική καθιέρωση της καθαρεύουσας ως επίσημης γλώσσας. Η μελέτη τους δείχνει ότι αυτές αναπαράγουν την «ιδεολογία της πρότυπης γλώσσας», που αποτελεί για αυτές η καθαρεύουσα, αποδίδοντας θετικούς χαρακτηρισμούς σε αυτή και τους χρήστες της και αρνητικούς χαρακτηρισμούς αντίστοιχα στη δημοτική και τους χρήστες της.

Λέξεις-κλειδιά: γλωσσικό ζήτημα, κοινοβουλευτικός λόγος, Τύπος, Κριτική Ανάλυση Λόγου, καθαρεύουσα, δημοτική, ιδεολογία της πρότυπης γλώσσας, γλωσσικές στάσεις

1. Το θέμα

Στη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, στο πλαίσιο του ελληνικού «γλωσσικού ζητήματος», σημειώθηκαν στην Ελλάδα σημαντικές κοινοβουλευτικές διαδικασίες και γλωσσο-εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν σε νομοθετικό και εκπαιδευτικό επίπεδο τη διαμάχη της δημοτικής και της καθαρεύουσας για την καθιέρωση μίας εκ των δύο ως «εθνικής» γλώσσας.

Το γλωσσικό ζήτημα αποτελεί ζήτημα γλωσσικής προτυποποίησης καθώς δύο γλωσσικές ποικιλίες της ίδιας γλώσσας (δημοτική και καθαρεύουσα) ανταγωνίστηκαν για την πλήρωση της θέσης της επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους και της εκπαίδευσης. Το ζήτημα είχε διάρκεια σχεδόν δύο αιώνων και έλαβε ευρύτερες κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές διαστάσεις, ιδιαίτερα κατά τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα οπότε και εντείνεται η διαμάχη δημοτικιστών και καθαρευουσιάνων

Στο παραπάνω γενικό κοινωνικο-πολιτικό και γλωσσικό πλαίσιο ο έντυπος ελληνόφωνος Τύπος αλληλεπίδρασε με τις σχετικές κοινοβουλευτικές διαδικασίες και μεταρρυθμίσεις του ελληνικού κράτους σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό. Οι ερευνώμενες κοινοβουλευτικές διαδικασίες που σχετίστηκαν με το γλωσσικό ζήτημα ήταν οι ακόλουθες (Mackridge 2009):

- i. Κοινοβουλευτική συζήτηση για τη Συνταγματική Αναθεώρηση του 1911 (που προώθησε και ψήφισε η κοινοβουλευτική πλειοψηφία των βενιζελικών Φιλελεύθερων).
- ii. Κοινοβουλευτικές συζητήσεις και διαδικασίες κατά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1929-1932 από την κυβέρνηση των βενιζελικών.
- iii. Κοινοβουλευτικές συζητήσεις για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 από την κυβερνητική πλειοψηφία της Ένωσης Κέντρου.

2. Στόχοι

Με βάση το θεματικό πλαίσιο που παρέθεσα στην προηγούμενη ενότητα, στόχους της διδακτορικής μου έρευνας αποτελούν τα κάτωθι:

- i. Η καταγραφή και παρουσίαση των θέσεων του Τύπου για την εκάστοτε κοινοβουλευτική διαδικασία ως προς τη γλωσσική διαμάχη δημοτικής και καθαρεύουσας.
- ii. Η διαπίστωση του κατά πόσο ο Τύπος κωδικοποιεί γλωσσικά/αποτυπώνει τα σχετιζόμενα με το γλωσσικό ζήτημα κοινοβουλευτικά γεγονότα που έχει επιλέξει να δημοσιοποιήσει.
- iii. Η διερεύνηση του κατά πόσο ο Τύπος επηρεάζει (ή/και επηρεάζεται από) τις γλωσσικές στάσεις (language attitudes) και τις μεταγλωσσικές απόψεις (metalinguistic discourse) για την πρότυπη ελληνική γλώσσα των αγορητών/ομιλητών των ερευνώμενων κοινοβουλευτικών διαδικασιών.

3. Θεωρητικό πλαίσιο – Μεθοδολογία

Η έρευνά μου εντάσσεται στον ευρύτερο χώρο της ιστορικής κοινωνιογλωσσολογίας (historical sociolinguistics), καθώς μελετώ αντιλήψεις/στάσεις μερίδας της ελληνόφωνης κοινότητας μέσα από σώμα γραπτών κειμένων. Πρέπει να σημειωθεί ότι η χρήση κειμενικού σώματος ενδείκνυται για τη μελέτη κοινωνικών παραμέτρων σε κείμενα προγενέστερων περιόδων της ελληνικής, καθώς δεν είναι δυνατή η χρήση άλλων ερευνητικών τεχνικών συλλογής υλικού, όπως το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη, η συμμετοχική παρατήρηση (Φραγκάκη 2022: 64).

Για την ποιοτική ανάλυση περιεχομένου του συλλεγέντος υλικού χρησιμοποιώ το θεωρητικό ερευνητικό μοντέλο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (=ΚΑΛ) (Critical Discourse Analysis). Η ΚΑΛ αποτελεί μια θεωρητική και ερευνητική προσέγγιση στην κοινωνική μελέτη της γλώσσας, η οποία βάζει στο επίκεντρό της τον ρόλο που διαδραματίζει η ιδεολογία στη διάπλαση των σχέσεων ανάμεσα στις κοινωνικές και γλωσσικές δομές και πρακτικές (Στάμου 2014: 149). Πρόκειται για μια κοινωνιογλωσσική προσέγγιση που «συνδυάζει τη μικρο-ανάλυση των κειμένων με τη μακρο-ανάλυση των κοινωνικών δομών και των σχέσεων εξουσίας με τις οποίες εμπλέκονται τα κείμενα», σκοπεύοντας στην ανάδειξη της γλώσσας ως πηγής κοινωνικά προσδιορισμένων νοημάτων (Καμηλάκη 2019: 155).

Η ΚΑΛ, ως θεωρητικό-ερευνητικό εργαλείο κοινωνικής μελέτης της γλώσσας, ενδείκνυται για τη μελέτη γλωσσικών στάσεων, «ειδικότερα αυτών που (ανα)παράγονται

στον έντυπο τύπο και σε άλλα έντυπα μέσα ενημέρωσης, με δεδομένο ότι ο έντυπος τύπος αποτελεί έναν από τους κοινωνικούς μηχανισμούς παραγωγής, κυκλοφορίας ή/και αμφισβήτησης συγκεκριμένων ιδεών ή πεποιθήσεων για γλωσσικές πρακτικές (Walsh, 2022: 19). Οι γλωσσικές στάσεις και οι γλωσσικές ιδεολογίες (language ideologies) παρά τις διαφοροποιήσεις τους, κυρίως στο επίπεδο εκδήλωσής τους –οι πρώτες εκδηλώνονται και στο ατομικό επίπεδο, ενώ οι δεύτερες εκδηλώνονται σε μια (γλωσσική) κοινότητα-, συσχετίζονται και αλληλεπιδρούν, καθώς οι στάσεις διαμορφώνονται από τις ιδεολογίες και το αντίστροφο, διαμέσου της γλωσσικής χρήσης (Walsh 2022: 20).

Σε οποιαδήποτε θεωρητική/ερευνητική συζήτηση των γλωσσικών στάσεων πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η σπουδαιότητα μιας συγκεκριμένης γλωσσικής/εξουσιαστικής ιδεολογίας: της ιδεολογίας της πρότυπης/κοινής γλώσσας (standard language ideology). Καθώς η προτυποποίηση αποτελεί βασικό παράγοντα διαμόρφωσης και έκφρασης γλωσσικών στάσεων, αυτή συνοδεύεται πάντα από την ιδεολογία της πρότυπης γλώσσας, σύμφωνα με την οποία μια μόνο είναι η «ορθότερη/σωστότερη» ή «καλύτερη» μορφή μιας γλώσσας (κάτι που διακινείται από τους θεσμούς της εκπαίδευσης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης). Η πρότυπη γλώσσα έχει εξακριβωθεί ότι συνδέεται με- και αφορά θετικές στάσεις, σε σχέση με τις μη πρότυπες γλωσσικές μορφές (Walsh 2022: 21). Σε αυτό το πλαίσιο, η ΚΑΛ αποτελεί πρόσφορη μέθοδο για την διερεύνηση γλωσσικών στάσεων που επικαθορίζονται από μια γλωσσική ιδεολογία που αναπαράγει εξουσιαστικές σχέσεις και δομές, όπως είναι αυτή της πρότυπης γλώσσας (Walsh 2022: 22). Η ιδεολογία αυτή έχει ενσωματωθεί τόσο στις νεωτερικές Δυτικές κοινωνίες, ώστε οι σχετικές με αυτήν στάσεις να είναι τόσο φυσικοποιημένες στο βαθμό που να θεωρούνται κοινοί τόποι και να μην αμφισβητούνται παρά σπάνια (Walsh 2022: 22).

Καθώς η ΚΑΛ δεν είναι μια ομοιογενής προσέγγιση για την κοινωνική μελέτη της γλώσσας, αλλά ένας θεωρητικός πυρήνας γύρω από τον οποίον περιστρέφονται διακριτά θεωρητικά πλαίσια και προσεγγίσεις, μπορούμε να ξεχωρίσουμε τρεις βασικές τέτοιες:

- i. Την κοινωνιοπολιτισμική προσέγγιση του N. Fairclough,
- ii. Την κοινωνιογνωσιακή προσέγγιση του T. A. Van Dijk,
- iii. Την λογοϊστορική προσέγγιση της ομάδας της Βιέννης με επικεφαλής την Ruth Wodak (Στάμου 2014: 157-158).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η λογοϊστορική προσέγγιση (=ΛΙΠ) υιοθετεί μια ιστορική προοπτική στην ανάλυση του λόγου, δηλ. μια θεώρηση του ευρύτερου ιστορικού και

κοινωνικοπολιτικού περικειμένου στο οποίο τοποθετούνται τα υπό εξέταση κειμενικά σώματα (Στάμου 2014: 157-158), την υιοθετώ για τις ανάγκες και τους σκοπούς της έρευνάς μου.

Η ΛΙΠ έχει ως μία από τις βασικές της αρχές αυτήν του τριγωνισμού (triangulation), η οποία επιτρέπει στον ερευνητή να μειώνει το βαθμό υποκειμενικότητάς του, καθώς εργάζεται στη βάση μιας ποικιλίας θεωριών, μεθόδων, δεδομένων και πληροφοριών υποβάθρου (Wodak 2015: 2). Η αρχή του τριγωνισμού λαμβάνει υπόψη της τέσσερα επίπεδα (Wodak 2015: 4-5):

- i. Το άμεσο, γλωσσικό ή ενδοκειμενικό περικείμενο,
- ii. τη διακειμενική και διασυνομιλιακή σχέση μεταξύ εκφωνημάτων, κειμένων, ειδών και λόγων,
- iii. Τις εξωγλωσσικές κοινωνικές μεταβλητές και τα θεσμικά πλαίσια ενός ιδιαίτερου καταστασιακού περικειμένου,
- iv. Το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό και ιστορικό περικείμενο, όπου ενσωματώνονται και με το οποίο συσχετίζονται οι λογοθετικές πρακτικές.

4. Το υλικό

Το υλικό της έρευνάς μου αντλείται από τις παρακάτω πηγές:

- i. Το ψηφιακό και έντυπο υλικό εφημερίδων, περιοδικών και κοινοβουλευτικών πρακτικών της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων,
- ii. το ψηφιακό και έντυπο υλικό εφημερίδων και περιοδικών της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας,
- iii. το ψηφιακό και έντυπο αρχειακό υλικό μεμονωμένων εφημερίδων.

5. Μελέτη περίπτωσης

Η περίπτωση που θα παρουσιάσω εντάσσεται στη δεύτερη φάση (Mackridge 2009) του γλωσσικού ζητήματος (1880-1920), η οποία συμπίπτει με την εδραίωση της αστικής

τάξης στην Ελλάδα, την πρόιμη εκβιομηχάνιση, το εθνικό επεκτατικό κίνημα και την απορρέουσα ανάγκη για αποτελεσματικότερο εκπαιδευτικό σύστημα.

Μετά την ήττα του 1897 και το Κίνημα στο Γουδί (1909), μετακαλείται στην Αθήνα από την Κρήτη ο Ελ. Βενιζέλος, φιλελεύθερος πολιτικός. Από τις εκλογές του Νοεμβρίου του 1910 προκύπτει η Β΄ Διπλή Αναθεωρητική Βουλή, όπου κυριαρχεί το βενιζελικό κόμμα των Φιλελευθέρων με 307 έδρες (από τις 362) και εκκινεί η πρώτη βενιζελική περίοδος (1910-1915), κατά την οποία διπλασιάζεται η επικράτεια και ο πληθυσμός του ελληνικού κράτους και επιτυγχάνεται ένας βαθμός αστικού εκσυγχρονισμού του.

Στη συζήτηση που διεξήχθη στην Αναθεωρητική του Συντάγματος Βουλή το 1911, ως προς το γλωσσικό ζήτημα εξετάζεται η συζήτηση επί της πρότασης του Θ. Μιχαλόπουλου για συνταγματικό καθορισμό της καθαρεύουσας ως επίσημης γλώσσας του ελληνικού κράτους. Ο Μιχαλόπουλος ήταν μέλος της περιώνυμης «Επιτροπείας», η οποία είχε συσταθεί με πρωτοβουλία του καθηγητή Γ. Μιστριώτη για την υπεράσπιση της καθαρεύουσας ως εθνικής γλώσσας και στηριζόταν από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, την Εκκλησία και τον Τύπο. Η συζήτηση διεξάγεται μέσα στον απόηχο των «Ευαγγελικών» (1901) και των «Ορεσטיακών» (1903), αιματηρών επεισοδίων της γλωσσικής διαμάχης κατά την ταραχώδη προηγούμενη δεκαετία, διαμάχης που έχει λάβει πλέον και ιδεολογικοπολιτικές διαστάσεις και που προβάλλει ξεκάθαρα πια το ερώτημα για το ποια από τις δύο γλωσσικές ποικιλίες πρέπει να καθιερωθεί επισήμως: «δημοτική ή καθαρεύουσα;». Η κοινοβουλευτική συζήτηση διαρκεί τρεις μέρες (25, 26 και 28 Φεβρουαρίου 1911) και συμμετείχαν σε αυτή το 1/5 των βουλευτών με σχεδόν 160 παρεμβάσεις και διακοπές· τα μπλοκ της συζήτησης ήταν το πλειοψηφικό των καθαρευουσιάνων, αυτό των δημοτικιστών και αυτό με τους ελάχιστους ουδέτερους, στο οποίο κεντρική θέση κατείχε ο ίδιος ο Ελ. Βενιζέλος.

Ο Τύπος καλύπτει την εν λόγω κοινοβουλευτική συζήτηση, τιθέμενος κατά βάση υπέρ της καθαρεύουσας. Μελετώ εδώ ειδικότερα τις ημερήσιες εφημερίδες «Αθήναι» (προσδιοριζόμενη ως ανεξάρτητη και ακομμάτιστη) και «Σκριπ» (με φιλοβασιλικό χαρακτήρα και απηχούσα τον παλαιοκομματισμό).

Με βάση τις προτεινόμενες από τη Wodak (2015: 8) συνομιλιακές στρατηγικές, εξετάζω τις γλωσσικές στάσεις των εφημερίδων και των συντελεστών της απέναντι στις ποικιλίες της καθαρεύουσας και της δημοτικής υπό το πρίσμα της «ονοματοθεσίας» (nomination), δηλαδή της απόδοσης ταυτότητας (κατηγοριοποίησης), με στόχο τη διαλογική κατασκευή των κοινωνικών δράντων, των αντικειμένων/φαινομένων, των γεγονότων και των διαδικασιών/ενεργειών, και της «κατηγόρησης» (predication),

δηλαδή της απόδοσης χαρακτηρισμών, με στόχο τη διαλογική πιστοποίηση όλων των προηγούμενων (των κοινωνικών δρώντων κλπ.), περισσότερο ή λιγότερο θετικά ή αρνητικά. Και για τις δύο ποικιλίες, τόσο η ονοματοθεσία όσο και η κατηγορήση μπορούν να εκφραστούν είτε από τους οπαδούς τους, είτε από τους αντιπάλους τους, οδηγώντας προφανώς σε εκ διαμέτρου αντίθετα συνομιλιακά αποτελέσματα.

5.1 Εφημερίδα «ΑΘΗΝΑΙ»

Εξετάζω τις στάσεις των συντακτών της εφημερίδας (φύλλα 26/2/1911, 27/2/1911, 28/2/1911) που, είτε εκφέρουν ίδια άποψη, είτε αναπαράγουν, κυρίως, τμηματικά τις αγορεύσεις της κοινοβουλευτικής συζήτησης.

Ως προς την ονοματοθεσία και κατηγορήση της ποικιλίας της καθαρεύουσας βρίσκουμε στην εφημερίδα τις ακόλουθες εκφράσεις:

- (1) α. η εθνική γλώσσα
- β. η γλώσσα η ελληνική είναι η γλώσσα η εθνική με την οποίαν συνεννοούνται όλοι οι Έλληνες
- γ. ιδανική γλώσσα
- δ. η καθαρεύουσα γλώσσα δεν είναι ξένη τις γλώσσα, άγνωστος και ακατανόητος εις τον ελληνικόν λαόν
- ε. [...] είναι η γλώσσα, ην εννοεί κάλλιστα ο ελληνικός λαός πανταχού. Είναι αυτή η λαλουμένη, κεκαθαρμένη μόνον από ξενικών και βαρβαρικών λέξεων [...]

Ως προς την ονοματοθεσία και κατηγορήση της ποικιλίας της δημοτικής συναντάμε στην εφημερίδα τις ακόλουθες εκφράσεις:

- (2) α. η αλαμπουρνέζικη γλώσσα
- β. η γλώσσα η ελληνική δεν είναι η γλώσσα των ιδιωμάτων, είναι κατασκευάσμα όπερ επέτυχον μερικοί ηλικιωμένοι και μερικοί νέοι διά της στρεβλώσεως της γλώσσας, τερατούργημα, ανοσιούργημα, χυδαία γλώσσα, η μαλλιάρη γλώσσα ήτις είναι η λαλουμένη, παρεφθαρμένη περισσότερο και γέμουσα ξένων και βαρβαρικών λέξεων [...] είναι τι ξένον και ακατάληπτον εις τον ελληνικόν λαόν.

Ως προς την ονοματοθεσία και κατηγορήση των οπαδών-χρηστών της δημοτικής βρίσκουμε στην εφημερίδα τις ακόλουθες εκφράσεις:

- (3) α. μαλλιαροί
- β. θορυβούντες κατά της επισήμου γλώσσας του κράτους
- γ. ο Παλαμάς είναι υβριστής της εθνικής γλώσσας
- δ. γελοίιοι τινές
- ε. ανισόρροποι
- στ. προδότηι
- ζ. άθρησκοι
- η. επιτελούν έργον ανόσιον
- θ. επιβουλεύονται τη γλώσσα και τη φυλή
- ι. διανοητικώς και ηθικώς ανίκανοι
- ια. εγκληματούσι κατά του Έθνους
- ιβ. οι ιδέες τους είναι εσφαλμένες, φαντασιοκοπήματα, καθαροί παραλογισμοί.

5.2 Εφημερίδα «ΣΚΡΙΠ»

Εξετάζω τις στάσεις των συντακτών της εφημερίδας (φύλλα 26/2/1911, 27/2/1911, 28/2/1911, 1/3/1911) που, είτε εκφέρουν ίδια άποψη, είτε αναπαράγουν, κυρίως, τμηματικά τις αγορεύσεις της κοινοβουλευτικής συζήτησης.

Ως προς την ονοματοθεσία και κατηγορήση της ποικιλίας της καθαρεύουσας βρίσκουμε στην εφημερίδα τις ακόλουθες εκφράσεις:

- (4) α. η εθνική γλώσσα
- β. Ελληνική γλώσσα είνε εκείνη με την οποίαν συννενούμεθα όλοι οι Έλληνες [...]. Η αρχαία ελληνική γλώσσα είνε η ιδεώδης γλώσσα και πρέπει να την νομιμοποιήσωμεν.
- γ. η γλώσσα ημών είνε η υπερτάτη ημών δύναμις, ήτις συνεκράτησε το γένος και η οποία συνετέλεσε να δοθή εις ημάς η ελευθερία διά των πατέρων ημών.
- δ. γλώσσα υψηλά ισταμένη
- ε. η γλώσσα των αγωνιστών

στ. η ιερά ημών γλώσσα, εκπροσωπεί την ελληνική φυλήν, το έθνος ηγέρθη υπέρ αυτής (της Γλώσσας).

Ως προς την ονοματοθεσία και κατηγορήση της ποικιλίας της δημοτικής συναντάμε στην εφημερίδα τις ακόλουθες εκφράσεις:

- (5) α. δεν είνε (ελληνική γλώσσα) δε αύτη όπως την διαστρέβλωσιν εκείνοι.
β. μαλλιαρή, χυδαία γλώσσα
γ. χείριστον είνε η γλώσσα σας, υπονομεύουσα την εθνική γλώσσα.

Ως προς την ονοματοθεσία και κατηγορήση των οπαδών-χρηστών της δημοτικής βρίσκουμε στην εφημερίδα τις ακόλουθες εκφράσεις:

- (6) α. οπαδοί του μαλλιαρισμού
β. διανοητικώς διεστραμμένοι, οίτινες αιματοκύλισαν τον τόπον προ οκταετίας διά το ζήτημα της γλώσσας.
γ. υπονομευτές της εθνικής γλώσσας
δ. ο Παλαμάς είναι υβριστής και στρεβλωτής της γλώσσας
ε. γελοίοι τινές
στ. ανισόρροποι
ζ. οπαδοί του χυδαϊσμού, χυδαϊσταί
η. εχθροί της Πατρίδος ημών, οίτινες προσπαθούσι να διαθφείρωσιν την ψυχήν και το ήθος του Ελληνικού λαού.
θ. θέλουσι να διασπάσωσι την ενότητα του Ελληνισμού
ι. υβρισταί της γλώσσας και της πατρίδας.

5.3 Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από την εξέταση των στάσεων των συντακτών των δύο εφημερίδων συνίστανται στα ακόλουθα.

Τα δύο έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης εκφράζουν και αναπαράγουν την «ιδεολογία της πρότυπης γλώσσας», καθώς οι γλωσσικές στάσεις των συντακτών τους είναι θετικές

για την «ισχυρή», «πρότυπη» γλωσσική ποικιλία της καθαρεύουσας και αρνητικές για την «αδύναμη», «μη πρότυπη» ποικιλία της δημοτικής.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται στην καθαρεύουσα είναι θετικής φύσης, κάποτε εξω-γλωσσικοί και μεταφυσικοί. Αντίθετα, οι χαρακτηρισμοί που αποδίδονται στην δημοτική είναι αρνητικοί και αφορούν ηθικές ή μη ποιότητες της, μεταφέροντας στη γλωσσική αυτή ποικιλία χαρακτηριστικά που αποδίδονται στους χρήστες της (πχ. *μαλλιανοί, χυδαίοι* κλπ.). Τέλος, παρόμοιοι μειωτικοί χαρακτηρισμοί αποδίδονται στους δημοτικιστές, καθώς και συκοφαντικοί χαρακτηρισμοί με στόχο να στιγματιστούν αυτοί ως εχθροί και προδότες του έθνους.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Καμηλάκη, Μ. (2019). «Φωτιές άναψε στο Instagram η καλλίπυγος μανάβισσα!»: Χαρακτηριστικά και λειτουργίες των λόγιων λέξεων-ταμπού. Στο Α. Φλιάτουρας & Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Επιμ.), *Το λόγιο επίπεδο στη σύγχρονη Νέα Ελληνική: Θεωρία, ιστορία, εφαρμογή. Από τον οίκο στο σπίτι και τανάπαλιν...* (σσ. 148-186). Αθήνα: Πατάκης.
- Mackridge, P. (2009). *Γλώσσα και εθνική ταυτότητα στην Ελλάδα 1766-1976*. Αθήνα: Πατάκης.
- Στάμου, Α. Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Μ. Γεωργαλίδου, Μ. Σηφιανού & Β. Τσάκωνα (Επιμ.), *Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές* (σσ. 149-187). Αθήνα: Νήσος.
- Walsh, O. (2022). Discourse Analysis of Print Media. In R. Kircher & L. Zipp (Eds.), *Research Methods in Language Attitudes*. United Kingdom: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108867788.
- Wodak, R. (2015). Critical Discourse Analysis, Discourse-Historical Approach. In K. Tracy, C. Ilie & T. Sandel (Eds.), *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*. John Wiley & Sons, Inc. doi:10.1002/9781118611463/wbielsi116.
- Φραγκάκη, Γ. (2022). Μέθοδοι και δεδομένα στην κοινωνιογλωσσολογία. Στο Δ. Γούτσος & Σ. Μπέλλα (Επιμ.), *Κοινωνιογλωσσολογία* (σσ. 38-70). Αθήνα: Gutenberg.

Πηγές

Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων: Ψηφιακή Βιβλιοθήκη. Εφημερίδες και Περιοδικά

([https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-](https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CE%95%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B)

[%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CE%95%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%](https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CE%95%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B)

[AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-](https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CE%95%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B)

[%](https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CE%95%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B)

[%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B](https://library.parliament.gr/%CE%A8%CE%B7%CF%86%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%AE%CE%BA%CE%B7%CE%95%CF%86%CE%B7%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CE%B4%CE%B)